

2007 წლის 4 აპრილს ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის ოფისში გაიმართა საჯარო დისკუსია თემაზე: „ხელოვნება და ძალაუფლება“. ვთავაზობთ დისკუსიის ჩანაწერს.

მომხსენებლები:

რატი ამალლობელი – პოეტი

ლანა ლოლობერიძე – კინორეჟისორი

ნინო ძანძავა – კინომცოდნე/ჟურნალისტი

მოდერატორი: გოგი გვახარია

გოგი გვახარია – მოგესალმებით. ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდში გრძელდება დისკუსიები. ჩვენი დღევანდელი თემის შესახებ რადიო „თავისუფლების“ ეთერშიც ვისაუბრეთ. ჩვენ დღეს სამი შესანიშნავი სტუმარი გვყავს. შესაძლოა, დღევანდელი დისკუსიის დრამატურგია ოდნავ შეიცვალოს, რადგან ის სხვაგვარად იყო ჩაფიქრებული. ბ-ნმა გია ბულაძემ უარი გვითხრა დისკუსიაში მონაწილეობაზე, ამიტომ დღევანდელი საუბრის ფორმაც და შინაარსიც, სავარაუდოდ, შეიცვლება.

რატომ ჰქვია შეხვედრას „ხელოვნება და ძალაუფლება“ და არა „ხელოვნება და ხელისუფლება“. ამას თავისი მიზეზი აქვს. რადგან ძალიან ცოტაა დღეს ხელოვანი, რომელიც იზიარებს ხელისუფლების ტაქტიკას და სტრატეგიას და საჯაროდ აცხადებს ამას. ხელოვნება უფრო ფართო საკითხია და ხელისუფლების გარდა სხვა ინსტიტუტებსაც გულისხმობს. შეიძლება, ასეც დავარქვათ – „ხელოვნება და უმრავლესობის აზრი“, ან – „ხელოვნება და უმრავლესობა“. ჩვენთან იმყოფება პოეტი **რატი ამალლობელი**, რომელიც, მიუხედავად იმისა, რომ „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ გარკვეული ილუზიები ჰქონდა და სახელისუფლებო სტრუქტურაშიც მუშაობდა, ძალიან კრიტიკულია დღევანდელი ხელისუფლების მიმართ.

რატომ „ხელოვნება“ და არა „ხელოვანი“? დღეს, ალბათ, ეს შეკითხვაც დაისმება. ალბათ, ქ-ნი **ლანა ლოლობერიძე** ყველაზე კარგად გაიგებს, თუ რატომ ვუწოდეთ ჩვენი დისკუსიის თემას ასე. მე მახსოვს საბჭოთა ეპოქაში ქ-ნი ლანას მიერ გადაღებული ფილმი „რამდენიმე ინტერვიუ პირად საკითხებზე“. ჩემთვის იგი მოვლენა იყო იმ თვალსაზრისით, რომ იმ პერიოდში ეს იყო ერთადერთი ქართული და საბჭოთა ფილმი, რომელშიც საუბარი იყო სტალინის გულაგებზე, რაც მაშინ აკრძალული იყო და თუნდაც მხოლოდ ამ ფილმის გამოც დიდ პატივს ვცემ ქ-ნი ლანას.

დღეს აქ სამი თაობაა წარმოდგენილი. **ნინო ძანძავა** ასაკის გამო საბჭოთა ეპოქას მხოლოდ წიგნებით იცნობს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, უფრო საინტერესო იქნება, სად და რაში ხედავს მისი თაობა ძალაუფლებას, და ხედავს თუ არა ხელოვნებას და ხელოვანებს, რომლებიც ამ ძალაუფლებას უპირისპირდებიან.

ლანა ლოლობერიძე – თითქოს ყველაფერი ნათელია. ყველას გვესმის, რომ ძალაუფლება უპირისპირდება ხელოვნებას და პირიქით, ხელოვნება უპირისპირდება

ძალაუფლებას. ერთის მხრივ, ძალაუფლება, რომელიც ემყარება ძალადობას, აკრძალვებს და მეორე მხრივ – ხელოვნება, რომელიც დამყარებულია თავისუფლებაზე. ხელისუფლება, ძალაუფლება ემყარება კოლექტივს, მასას, უმრავლესობას, ხელოვნება კი - ინდივიდს და ყველაფერს ინდივიდუალურს, პირადულს და ინტიმურსაც კი. ისინი ერთმანეთთან შეუთავსებელი ცნებებია და ამ ჭიდილში იბადება ხელოვნება.

რა არ გაგახსენდება ამ თემაზე, თუნდაც ისტორიიდან. თუნდაც, მოლიერი - სიცოცხლის მოყვარული, ბედნიერი ხელოვანი, რომელსაც გარეგნულად თითქოს სხვა არაფერი უნდოდა გარდა იმისა, რომ ხალხი გაერთო, მაგრამ სწორედ თავისუფლების სიყვარულის გამო ლუდოვიკო II მას პირადად ებრძოდა. ძალიან ბევრი მაგალითია ამის შესახებ ისტორიაში. რა თქმა უნდა, ყველაზე კონცენტრირებულად ეს დაპირისპირება ტოტალიტარულ ეპოქებში ჩნდება. მისი ორი და ყველაზე მწვავე გამოვლინებაა ჩვენთვის კარგად ცნობილი ფაშიზმი და კომუნიზმი. თუ რა ხდებოდა გერმანიაში ფაშიზმის დროს, ყველამ კარგად ვიცით; თუნდაც წიგნების საჯაროდ დაწვა (მათ შორის, თომას მანის წიგნების) - სხვა რომ არაფერი მომხდარიყო, ესეც საკმარისი იქნებოდა.

ჩვენთვის უფრო საინტერესოა, თუ რა ხდებოდა ჩვენს ქვეყანაში. შემადრწუნებელია, როგორ ვითარდებოდა ხელოვნების და ხელოვანი ადამიანების ბედი საბჭოთა კავშირში. ყველას გვახსენდება პოეტების მკვლელობების და თვითმკვლელობის სერია 20-იან წლებში. მე ძალიან განვიცადე ანა ახმატოვას ბედი, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ მას პირადად ვიცნობდი, შევხვედრივარ და მომისმენია მისთვის, და კიდევ იმიტომ, რომ მისი „რეჟიემი“ სულისშემძვრელი იყო. ყველამ იცის, რომ ის შვილის დაჭერის გამო დაიწერა, მაგრამ მართლაც ეს არ არის მიზეზი. „რეჟიემი“ იმ დროის ყველა უბედურების ძეგლია.

გოგი გვახარია – იქნებ ცოტა შემოვატრიალოთ ჩვენი თემა. თქვენ ბრძანეთ წიგნების დაწვის შესახებ. მაშინ ეს ხელისუფლების დაკვეთით ხდებოდა. მაგრამ საქართველოს უახლეს ისტორიას ახსოვს ფაქტები, როდესაც წიგნები ხალხის ნებით იწვებოდა. იქნებ ამაზეც ვისაუბროთ. ცოტა ხანი გავანებოთ თავი ხელისუფლებას და ტოტალიტარულ რეჟიმებს და საერთოდ, ძალაუფლებაზე ვისაუბროთ.

ლანა ღოღობერიძე – დავასრულებ ამ თემას და ამაზე შემდეგ ვისაუბრებ (*კითხულობს ნაწყვეტს ანა ახმატოვას „რეჟიემიდან“*). ეს სიტყვები მთელი ეპოქის სიმბოლოა. ჩვენ ყველანი აქედან მოვდივართ, როგორც არ უნდა შევხედოთ დღევანდელობას, სამყაროს იმ ქვაკუთხედიდან ვხედავთ. მოგვიანებით წავიკითხე ლიდია ჩუკოვსკაიას მოგონებები ანა ახმატოვაზე. შემზარავი სურათია დახატული იმის შესახებ, თუ როგორ დადიან ოთახში, როგორ აწვდის მას ახმატოვა ჩუმად თავის ლექსებს „რეჟიემიდან“ და ამ დროს ხმამაღლა როგორ საუბრობენ სულ სხვა, ყოფით თემებზე, რადგან დარწმუნებულები არიან, რომ მათი საუბარი ისმინება. ჩუკოვსკაიამ ასე დაიმანსოვრა ეს ლექსები და ასე შემორჩა დღევანდელობას ანა ახმატოვას „რეჟიემი“. მერე, ასევე სიჩუმეში, წვაგდნენ ამ ლექსებს.

დაახლოებით 17-18 წლის ახალგაზრდები ვიყავით, თამაზ ჩხენკელი თავის ახალ ლექსებს რომ მაკითხებდა. წავიკითხავთ მას (*კითხულობს ლექსს*), რომ წარმოიდგინოთ ის ეპოქა და საფრთხე, რომელიც ემუქრებოდა თამაზს და ჩვენ ყველას. ლექსს „თავისუფლება“ ერქვა და სტალინის ეპოქაში, ომის შემდეგ იყო დაწერილი. იმ პერიოდში ჩვენი რამდენიმე მეგობარი, მათ შორის, ოტია პაჭკორია დაიჭირეს. იმავე დღეს თამაზი მოვიდა ჩემთან და ჩურჩულით მითხრა, რომ ლექსი დამეწვა. სადარბაზოში გასულემა ის ერთად დავწვიოთ. მე მერე გავიგე, რომ იმ დროს, როცა შიში იყო გამეფებული და შიში მართავდა ყველაფერს, ეს ჩვეულებრივი ამბავი იყო. ამით დავასრულებ ისტორიულ ექსკურსს.

გოგი გვახარია – უამრავი ადამიანი იყო, მაგალითად ფურტვანგერი, რომელიც თავის საქმეს აკეთებდა და ლოიალურად იყო განწყობილი ტოტალიტარული რეჟიმის მიმართ. თქვენ

როგორ შეაფასებთ ასეთ ხალხს? დღესაც ხშირად ამბობენ, რომ პოლიტიკაში არ ერვიან და თავიანთ საქმეს აკეთებენ.

ლანა ლოლობერიძე – ძნელი სათქმელია. ჩვენ შეგვიძლია გავიხსენოთ კნუტ ჰამსუნის მაგალითი და მისი შესანიშნავი ქმნილებები. ის რომ რეჟიმის მოწინააღმდეგე ყოფილიყო, მოეკლათ, ან ვერ დაეწერა ეს ნაწარმოებები, ადვილი წარმოსადგენია, რამდენს დაკარგავდა კაცობრიობა. ამავე დროს, წარმოუდგენელია, ამ ნაწარმოებების ავტორი - კნუტ ჰამსუნი - ეთანხმებოდეს ფაშიზმს, მაგრამ ეს ფაქტია.

გოგი გვახარია – ასეთი მაგალითები არსებობს, მაგალითად, როსტროპოვიჩი, რომელიც ყოველთვის დისიდენტად ითვლებოდა, დღეს კი ესაღმება პუტინის ხელისუფლებას.

ლანა ლოლობერიძე – როსტროპოვიჩისგან მიკვირს, რადგან მან სულ სხვა გზა გაიარა. თუნდაც ის, რომ სოლჟენიცინი შეიკედლა, უკვე გამირობის ტოლფასი იყო. მას ბევრი რამ გაუკეთებია ასეთი.

გოგი გვახარია – ხომ არ ნიშნავს ეს გარკვეულ დაღლას? ხომ არ ირწმუნებს ასაკში შესული ბრძოლით დაღლილი ხელოვანი თავს, რომ ყველაფერი რიგზეა?

ლანა ლოლობერიძე – დაღლილობა მართლაც სერიოზული ფაქტორია. ეპოქა და სიძნელები დაღს ასვამს ადამიანს.

გოგი გვახარია – იმ თემას დავუბრუნდეთ, ქ-ნო ლანა, როცა ხალხი თავისი ნებით და არა ხელისუფლების ბრძანებით წვავს წიგნებს.

ლანა ლოლობერიძე – ძალიან ბევრი მიფიქრია ამ თემაზე და სწორედ ამასთან ბრძოლა არის ყველაზე ძნელი. გამომიცდია, რომ არ ეთანხმებოდე იმას, რაც საზოგადოებაში ხდება, არ ეთანხმებოდე მასის გაბატონებულ იდეოლოგიას, რომელიც ეწინააღმდეგება შენს ფასეულობებს და პრინციპებს. ამასთან შებრძოლება ძალიან ძნელია და ხანდახან, ელემენტარულად, ჩუმიდები. საბჭოთა ხელისუფლების დროს გაბატონებულ იდეოლოგიას ჩვენ ჩვენი ხელოვნებით ვებრძოდით. ეს ჩვენი მიზანი იყო. გამოგვიღოდა, თუ არა, ეს სხვა საკითხია, მაგრამ იმ პერიოდში რომ შეიქმნა ხელოვნება, ეს ფაქტია.

გოგი გვახარია – არიან თუ არა ჩვენს ხელოვანებს შორის დღეს ისეთები, რომლებიც შეძლებენ უმრავლესობის - ხელისუფლებისა და საზოგადოების - აზრთან შეჭიდებას.

ნინო ძანძავა – ხელოვანის ურთიერთობა ძალაუფლებასთან დღეს უკვე აღარ არის ისეთი მჭიდრო და გარდაუვალი, როგორც გასულ საუკუნეში, საბჭოთა სისტემის არსებობის პერიოდში. ხელოვნების დარგში დაკავებული ადამიანები გათავისუფლდნენ იმ იდეოლოგიური მარწუხებისგან, რომელშიც თვითოეული საბჭოთა მოქალაქე იმყოფებოდა. სახელმწიფო თუ სხვა სახის ძალაუფლებებთან თანამშრომლობა არც იძულებით ხასიათს ატარებს. შესაბამისად, ხელოვანი არ არის შეზღუდული საკუთარ არჩევანში. უფრო სწორად, მას შეუძლია თავისუფლად გააკეთოს არჩევანი დამოუკიდებელ მოღვაწეობასა და ძალაუფლების წინაშე გარკვეული მოვალეობებისა თუ პასუხისმგებლობების აღებას შორის.

რა სახის ძალაუფლებას შეიძლება გადაეყაროს დღეს ხელოვანი ადამიანი? ეს არის სახელმწიფო, ანუ საერო, და სამღვდლო ძალაუფლება. კაპიტალისტურ ძალაუფლებას, თუნდაც საპროდიუსერო კომპანიების სახით, ჩვენს ქვეყანაში ჯერ-ჯერობით ფეხი არ მოუკიდია. ყოველ შემთხვევაში, დღეს ის არ წარმოადგენს ხელოვანისთვის ძლიერი

გავლენის სფეროს. დღეს ხელოვანს შეუძლია ძალაუფლების სისტემებთან შეუხებლად მუშაობა. მას შეუძლია, არ შეათანხმოს მათთან, თუ რას და როგორ გააკეთებს, უფრო მეტიც, შეუძლია გააკრიტიკოს სისტემა. სხვა საქმეა, რის ფასად დაუჯდება მას ყოველივე ეს. ის დრო წავიდა, როცა სისტემის კრიტიკას ან სწორი გზიდან ოდნავ გადახვევას ხელოვანის სიცოცხლე ეწირებოდა, სამაგიეროდ არის ანგარიშსწორების სხვა, არა ფიზიკური ხერხები, რომლებიც, თავისთავად, მაინც ძალადობრივია.

ადამიანი ყოველთვის შეიძლება დადგეს გარიყვის საშიშროების წინაშე. გარიყვის პოლიტიკას კი, სახელმწიფო სხვადასხვაგვარად ახორციელებს. მაგალითად, გაძევება მედია-სივრციდან, რაც ტელევიზიის საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებაზე უდიდესი ზეგავლენის გამო ავტომატურად გულისხმობს ხალხის მხრიდან ურჩი ხელოვანის დაიწვევას. იგნორირების ეს მეთოდი, როგორც წესი, ყველაზე გარგად ამართლებს. ტელეარხები მხოლოდ სახელმწიფო ძალაუფლების ინტერესებს როდი ითვალისწინებენ. ქართულ მედიაში თავისი სიტყვა ეკლესიასაც ეთქმის. ის შეიძლება თავსმოხვეულიც იყოს, მაგრამ ისეთ არხებზე, სადაც ეთერი უფლის წყალობის თხოვნით იწყება და სრულდება, კარნახის საჭიროება თავიდანვე მოხსნილია. უპატიებელია კრიტიკა სამღვდლოების მიმართ; ასე მაგალითად, შევარდნადის ხელისუფლების პერიოდში, ოპოზიციურად განწყობილმა ტელეარხმა „რუსთავი 2“-მაც კი უარი თქვა ალექსანდრე ქორიძის დოკუმენტური ფილმის - „მონასტერი“ ჩვენებაზე. ეს იყო ერთადერთი ბოლოდროინდელი დოკუმენტური ფილმი, სადაც საერო და საბერო მაღალი ემელონები სიმბიოზურ ძალად წარმოგვიდგება, სადაც ავტორის პოზიცია, რომელიც თავისთავად, არ არის ცალსახა, არ ემთხვევა მრევლის განწყობას. შავნაბადას მოქმედი მონასტრის მღვდელი ასე მოძღვრავს თავის მრევლს: „ის, ვისაც პრეზიდენტი (იგულისხმება ედ. შევარდნაძე) არ უყვარს, ეშმაკია და მისი ადგილი ამ მონასტერში არ არის“, რაც იმის მიმანიშნებელი იყო, რომ მრევლში მთავრობის წინააღმდეგ განწყობილი არც ერთი ადამიანი არ დაიშვებოდა. ამ მოკლემეტრაჟიანი ნამუშევრისთვის ეთერის დათმობას სხვა ქართული ტელეარხებიც მოერიდნენ. „მონასტერი“ პრემიერაზე მოსულმა მხოლოდ რამდენიმე ათეულმა მაყურებელმა ნახა. მასობრივი აუდიტორიისთვის კი, ის ხელმიუწვდომელი დარჩა. მაყურებლის გარეშე, რეჟისორის, ან, ზოგადად, ხელოვანის დატოვება, მისი დასჯის ფორმად იქცა. საქართველოში იმ შემოქმედის მოღვაწეობა, რომელიც მთავრობის სიმპათიით სარგებლობს, სრულიად შეუძლებელია, ოპოზიციური იყოს.

ცხადია, ნინო ანანიაშვილი თავისუფალია საკუთარ შემოქმედებით საქმიანობაში. შესაძლოა, იმიტომაც, რომ ბალეტი არ არის მასობრივი ხელოვნება და ამ ქვეყნის გამგებელნიც ნაკლებად კომპეტენტურნი არიან მოცემულ დარგში. ანანიაშვილის ფუნქცია თავიდანვე განსაზღვრული იყო. ის იმ ენაზე ლაპარაკობს, რომელიც დასავლეთისთვისაა ორგანული და ასე ემსახურება საქართველოს პოპულარიზაციას უცხოეთში; საკუთარი ერის ექსპორტისთვის კი ნაციონალური ბალეტიც გამოდგება. ფოლკლორული ანსამბლები ყველაზე ხშირად გამოყენებადი და პრიორიტეტული ძალაა უცხოეთის აუდიტორიაზე გათვლილ იმ კულტურულ პროგრამებში, რომლებსაც კულტურის სამინისტრო ახორციელებს.

მთავარი მოთხოვნა, რომელსაც ხელისუფლება მის მიმართ კეთილგანწყობილ ხელოვანებს უყენებს, ტრადიციულობისა და პატრიოტული განწყობილების შენარჩუნებაა. ტრადიციულობას მოითხოვს ეკლესიაც, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე კონსერვატიული ინსტიტუტი ჩვენს ქვეყანაში. როდესაც სამების საკათედრო ტაძრის პროექტისთვის არქიტექტორთა კონკურსი გამოცხადდა, უპირატესობა არქიტექტორ არჩილ მინდიაშვილის პროექტს მიანიჭეს, რადგან მასში ქართული ხუროთმოძღვრების ყველა ტრადიციული კომპონენტი იყო გათვალისწინებული. მინდიაშვილმა საკუთარი პროექტი დიდი ქართული ტაძრების სინთეზზე ააგო და როგორც თვითონ განაცხადა, მას თანამედროვე ნიუანსებიც დაურთო. თუკი თანამედროვეში სივრცობრივი მასშტაბურობა იგულისხმება, მაშინ სამების საკათედრო ტაძარი მართლაც რომ თანამედროვეა. ის, ნაცვლად ოთხისა, როგორც ეს ჯვარ-გუმბათოვანი ეკლესიებისთვის იყო დამახასიათებელი, რვა სვეტზეა გაწეული. მინდიაშვილი იმასაც ამბობს, რომ მართლმადიდებლობა ორთოდოქსული რელიგიაა და იგი თავის თავში

ტრადიციულს ატარებს. ბევრად იოლია, ახალს მიაგნო და შექმნა, ვიდრე ძველზე, ტრადიციულზე ააგო ახალი, ამბობს იგი. საკითხავია, რომელი ახალი კონცეფციები განვითარდა სამების მშენებლობისას. შესაძლოა, ის, რომ ტაძარს წინ ვრცელი მოედანი და ლამაზი აქვს, რომლის მსგავსს ბულვარებზე იხილავთ. ამ საკითხის განხილვა ხელოვნებათმცოდნეების საქმეა, მთავარი კი, ახლა ისაა, რომ სინამდვილეში არქიტექტორისთვის უბრალოდ კომფორტულია კანონიკის სრული დაცვა და ჩარჩოებში მუშაობა. უფრო მეტიც, კანონიკაზე უარის თქმა ქართული ეკლესიის სახის შელახვად აღიქმება. რა თქმა უნდა, ის პროექტები, რომლებშიც ტაძრის ახლებური ფორმის გააზრება, ახლებური ფორმების ძიების მცდელობა იქნებოდა, ამ კონკურსში ვერ გაიმარჯვებდა. თუმცა, სივრცეში, სადაც ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრების განვითარების ხაზი, მასთან ასეთი ფრთხილი და გაუბედავი მიდგომის შედეგად, კარგა ხანია, შეწყდა, ასეთი პროექტების წარმოდგენა ძნელი წარმოსადგენია. ხელოვანი, რომელმაც ამ დარგში დაკარგა დამოუკიდებლობა, და საეკლესიო ძალაუფლების წარმომადგენლები, ერთად მივიდნენ იმ ჩიხამდე, რომელშიც დღეს ქართული სატაძრო არქიტექტურა იმყოფება.

ამ საუბარში შეუძლებელია, გვერდი ავუაროთ ზურაბ წერეთლის მოღვაწეობას. წმ. გიორგის ძეგლზე მუშაობისას მას და უმრავლესობას საპატრიარქოსთან მნიშვნელოვანი პუნქტების გარკვევა და დაზუსტება მოუხდათ. თავი რომ დავანებოთ საზოგადოების ნაწილის მხრიდან მონუმენტის აღმართვის გაპროტესტებას, რომელსაც შედეგი არ გამოუღია, თავად ეკლესიაშიც ჰქონდა ადგილი აზრთა სხვადასხვაობას. მოგეხსენებათ, მართლმადიდებლური კანონიკა წმინდანების მრგვალ ქანდაკებაში გამოსახვას არ ცნობს. ამასთან დაკავშირებით პატრიარქს, რომელმაც გადაწყვიტა, ძღვევამოსილ შვილებთან ურთიერთობა არ გაემწვაგებინა, და ძეგლის გახსნის ცერემონიალსაც ეწვია, ბევრი სასულიერო პირი და შესაბამისად, მრევლის დიდი ნაწილი არ დაეთანხმა. სადაც პატრიარქი უძღური აღმოჩნდა, იქ პროტესტანტთა მცირე ჯგუფი ვერაფერს გააწყო და დღეს თავისუფლების მოედანზე თავისუფლებისა და გამარჯვების მონუმენტი ამაყად გადმოგვეყურებს. საკუთარი პირმშოთი და გამარჯვებით ზურაბ წერეთელიც ამაყობს. ხელისუფლებასთან სრულ ჰარმონიაში მყოფმა მოქანდაკემ, როგორც ყოველთვის, გადაწყვიტა იმ ძალას მიმხრობოდა, რომელიც ამჟამად უფრო ძლიერია. ქართული ქანდაკების ისტორიაში წმინდანის პირველი სამგანზომილებიანი გამოსახულების ავტორი ახლა ისტორიულ კომპლექსზე „საქართველოს ისტორია“ მუშაობს. ჟურნალისტებთან საუბარში ის ყოველთვის აცხადებს, რომ საქართველოში მისი მოღვაწეობის მიზანი ქართველი ერის სულიერი განმტკიცებაა. ახალ პროექტზე მუშაობაც ამ პრინციპის გამოხატულებაა. მისი თქმით, მისი მიზანია, მომავალმა თაობამ მხატვრული სახეების მიხედვით აღიქვას და შეიცნოს თავისი ისტორია, არ დაივიწყოს წინაპრები, იამაყოს და მოუაროს თავის ქვეყანას. საგაზეთო სტატიამი, თუ ვერ მოახერხეთ მოსაუბრის გვარის გამოცნობა, წერეთლის ამ სიტყვებს ადვილად მიაწერთ სამთავრობო უმრავლესობის ან თუნდაც ოპოზიციის რომელიმე წარმომადგენელს. თავის სიტყვებში მოქანდაკე თანმიმდევრულად იმეორებს ჩვენი პრეზიდენტისა და ხელისუფლების გამოსვლების პროგრამას. იგი ყოველთვის პასუხობს და ითვალისწინებს იმას, რაც ჩვენს ხელისუფლებას დღეს ასე მოსწონს – მონუმენტურობასა და გრანდიოზულ მასშტაბებსა და ფორმებს.

ხელისუფლებასთან შეხმატკბილებული ხელოვანები ოპოზიციის წარმომადგენლებისა და საზოგადოების გაბრაზებული ნაწილისგანაც დაცულნი არიან. ისინი ერთად უმკლავდებიან არაკეთილსაიმედო სუბიექტებს. ხელისუფლებასთან და მათ ფავორიტებთან საზოგადოების ჭიდილში ოპოზიცია ყოველთვის უშედეგოდ აფიქსირებს საკუთარ მიმართებას. იგი ასევე ცდილობს ქულების დაწერას მომავალი არჩევნებისთვის. მისი ძირითადი არგუმენტი ის არის, რომ სოციალური პრობლემებისა და სიღარიბის ფონზე უმრავლესობას უფლება არა აქვს მილიონები ფანტოს მონუმენტებსა და თვალის გასახარ სხვა ობიექტებზე. არც უმრავლესობის მიმართ ოპოზიციურად განწყობილ ხელოვანებს აქვთ სერიოზული ძალა სხვადასხვა სახის უსამართლობების წინააღმდეგ საბრძოლველად. მათი გავლენის სფერო არ

არის საკმარისი იმისთვის, რომ ძალისხმევამ რეალური შედეგები გამოიღოს და რაიმე შეცვალოს.

ყველასათვის ცხადია, რომ ჩვენს ქვეყანაში კალამი არ, ან ვერ ასრულებს ხმლის ფუნქციას, ამიტომ ხელოვანი ზოგჯერ სხვა გზას ეძებს საბრძოლველად. ამ გზაზე ის არ სჯერდება იარაღად მხოლოდ საკუთარი შემოქმედების გამოყენებას, თუმცა პროტესტის რადიკალური ფორმებიც კი არაფრის მომტანი ხდება იქ, სადაც საბოლოო გადაწყვეტილებას ყველაფერში მხოლოდ ხელისუფლება იღებს. ალბათ, ასეთი ადამიანები ვერ დაეთანხმებოდნენ ირაკლი ჩარკვიანს, რომელიც ამბობდა, რომ ბრძოლა სექსს ჰგავს, ის ჩანასახშივე კვდება.

რამდენადაც გაბრაზებული ხელოვანები ვერ ახერხებენ საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებას, ან შეცვლას, და ვერც იმ სტრუქტურაზე ახდენენ გავლენას, რომელსაც აკრიტიკებენ, იმდენად აქვთ მომადლებული ეს უნარი ხელისუფლების მფარველობის ქვეშ მყოფ ადამიანებს. მედიის ხელშეწყობით ისინი ავტორიტეტები ხდებიან და შემდეგ საკუთარ პრივილეგიებს თამამად იყენებენ. მათ ეკითხებიან ჭკუას ჟურნალისტები, მათი სწამთ. ასე და ამგვარად, ყოფილი ჩეკისტები დღეს სახარებას გვიკითხავენ. თუკი ადრე საბჭოთა ძალაუფლების განმტკიცებას უწყობდნენ ხელს, ახლა უკვე მართლმადიდებლური ეკლესიის სამსახურში დგანან. არავინ უარყოფს იმას, რომ ადამიანებს აქვთ უფლება, ისე იცხოვრონ, როგორც სურთ, უბრალოდ, საჭირო და აუცილებელიცაა, საზოგადოებამ იცოდეს მათი წარსულის შესახებ, რათა არ იცხოვროს ტყუილში. თუმცა, ხელისუფლება ამკარად ცდილობს, გვაცხოვროს ტყუილში, იმ გამონაგონში, რომელსაც თავად თხზავს.

მათთვის კი, ვისაც ხელისუფლებასთან დაპირისპირების მიზეზი არასოდეს ჰქონია, ან არ უყვარს კითხვების დასმა, არსებობს კონკურსები. მათ არაერთი ხელოვანი მიიჩნევს თვითრეალიზაციისა და საკუთარი ნიჭის დემონსტრირების საუკეთესო საშუალებად. ასეთია მუსიკალური კონკურსი „პატრიოტი“, რომელიც წელს უკვე მესამედ ტარდება. ტელე და რადიო ეთერის დაპყრობა, ოპერაში გალა კონცერტზე ფურორის მოხდენის შანსი – ეს არის ის, რასაც პარტია გამარჯვებულ პატრიოტ შემოქმედს პირდება. შარშან პატრიოტულ თემაზე შექმნილი რვა სიმღერა შეემატა დედა-სამშობლოს, წელსაც ალბათ ამდენივე დაიპყრობს ქვეყნის სიყვარულით გულანთებულ მსმენელებს. შარშან გამარჯვებულებს შორის აღმოჩნდნენ რეპერი ლექსენი და ჯგუფი „მძიმე ჯვარი“. ცნობილია, რომ რეპის და როკის მიმდევრები, იქ, სადაც ეს ჟანრები იშვა, თავიანთი დღე და მოსწრება მთავრობის, ორგანიზებული ძალაუფლების და სისტემების კრიტიკაში არიან. ჩვენთან პირიქით ხდება, რადგან “ჩვენ ერთი გუნდი ვართ”, ურღვევი და მონოლითური. რაც მთავარია, ადამიანებს, რომლებიც მსგავს კონკურსებში მონაწილეობენ, სურთ გამოადგნენ საკუთარ სამშობლოს. შემოქმედებითი მუშაობის მიზნად მათ სწორედ ეს ფაქტი ესახებათ. თუმცა, რა გასაკვირია, რომ არა თუ მხოლოდ ხელოვნების სფეროში მოღვაწეობის მიზანი უნდა იყოს სამშობლოს სამსახური, არამედ ჯანმრთელი ცხოვრების წესისაც. „იცხოვრე ჯანმრთელად, გამოადექი შენს ქვეყანას“ – ეს იყო პროექტის ლოზუნგი, რომელიც 2004 წელს დაიწყო და მასობრივი სპორტის განვითარებას და ახალგაზრდების სპორტით დაკავებას ისახავს მიზნად. თუკი „ჩვეულებრივი“ მოკვდავის ვალია ასე ცხოვრება, წარმოიდგინეთ რა სიმძიმე უნდა ზიდოს სამშობლოს სამსახურში ჩამდგარმა ხელოვანმა, რა თქმა უნდა, უმრავლესობის ძალაუფლების განმტკიცების მიზნით.

გოგი გვახარია – გმადლობ, ნინო. ნინო შეეხო ერთ თემას – უმრავლესობის მიმართ კრიტიკულად განწყობილი მხატვრების თემას. პოლიტიკურ უმრავლესობას გულისხმობდი?

ნინო ძანძავა – დიახ, პოლიტიკურ უმრავლესობას ვგულისხმობდი.

გოგი გვახარია – როგორც ნინომ თქვა, ხელისუფლებისადმი კრიტიკულად განწყობილი მხატვრები ვერ გამოთქვამენ საკუთარ მოსაზრებას. მოდი, ვნახოთ, ვინ არიან ეს ადამიანები და რამდენად გულწრფელები არიან ისინი. მახსოვს, ორი წლის წინ დათო

დოიაშვილის სპექტაკლის - კამიუს „ჭირი“ - ნახვისას თავი ლეიბორისტთა მიტინგზე მეგონა. ის, რომ ამ სპექტაკლზე ყველაფერი ზედაპირული იყო და არა გულწრფელი, გამოჩნდა, როდესაც ცოტა ხანში დათო დოიაშვილი ხელისუფლების ღონისძიებების დამდგმელ რეჟისორად მოგვევლინა. აღმოჩნდა, რომ საქმე გვქონდა კონიუნქტურასთან. თურმე, შეიძლება უმრავლესობის მიმართ კრიტიკული განწყობაც იყოს კონიუნქტურა, და თან უფრო ძლევა მოსილი. ჩვენ ამ თემას კიდევ დავუბრუნდებით. რატი, ალბათ, უფრო დეტალურად ისაუბრებს ამის შესახებ. ამ ადამიანმა ძალიან რთული პერიოდი განვილო. ალბათ ძალიან ძნელია, არ თქვა უარი საკუთარ ილუზიებსა და იდეალებზე, და პირიქით, სხვები დაადანაშაულო იდეალებზე უარის თქმაში. მოვუსმინოთ რატი ამდღობელს.

რატი ამდღობელი – პირველი, რაც ამ თემაზე გამახსენდა, გუსტავ კურბეს საფრანგეთის მაშინდელი კულტურის მინისტრისადმი 1870 წელს მიწერილი წერილი იყო. ამ ადამიანმა კურბეს საპატიო ორდენით დაჯილდოება გადაწყვიტა. ეს წერილი ბავშვობაში წავიკითხე და ჩემზე სერიოზული შთაბეჭდილება მოახდინა, რადგან კურბე მინისტრს სთხოვს, თავი შეიკავოს მისი დაჯილდოებისგან, და ამას იმით ხსნის, რომ ძალაუფლება და ხელისუფლება, ძალმოსილი ხელისუფლება, რომელიც აჯილდოებს ხელოვანს, ხელოვნების უზურპაციას, იმიტომ რომ თუკი ვინმეს არ გაეგება ხელოვნების, ეს პირველ რიგში ხელისუფლებაა. იმიტომ ხელისუფლებამ, როგორც ამ დარგში ყველაზე არაკომპეტენტურმა ორგანომ, არ უნდა გადაწყვიტოს ხელოვანის დაჯილდოების საკითხი. კურბე სთხოვს მინისტრს, ხელი აიღოს ამ განზრახვისგან და აცალოს მას თავისუფლებაში სიკვდილი. აი, ასეთ რეაქციულ და პათეტიკურ წერილს წერს გუსტავ კურბე და ის ჩემთვის დღესაც ძალიან საინტერესოდ ჟღერს. და მეორე, რაც გამახსენდა, ეს იყო – ანა ახმატოვას მემკვიდრის, იოსიფ ბროდსკის სიტყვა, რომელიც მან ნობელის პრემიის გადაცემის ცერემონიაზე წარმოსთქვა. იგი ძალიან მნიშვნელოვან ფრაზას ამბობს, ზოგადად, კულტურის და ხელოვნების ისტორიაში. ბროდსკის თქმით, მას ურჩევნია, დაიბადოს უკანასკნელ წარმატებულ ადამიანად და იცხოვროს დემოკრატიულ ქვეყანაში, ვიდრე იყოს წარმატებული ტირანიულ სახელმწიფოში. ეს არის ფილოსოფია, კონცეფცია, რითაც განსაზღვრავს ბროდსკი ხელოვანს და მის მიმართებას ძალაუფლებასთან და ხელისუფლებასთან.

ჩვენი მდგომარეობა რადიკალურად განსხვავდება: ბოლო 15-20 წლის განმავლობაში, უცნაურ პერიოდში მოგვიწია ცხოვრებამ. ოცი წლის წინ ხელოვანის სამოქალაქო აქტივობა და საზოგადოებრივი პოზიციებიდან მსჯელობა აბსოლუტურად მიუღებელი იყო და მას კომკავშირული ელფერი დაჰკრავდა. ითვლებოდა, რომ კულტურულ, განათლებულ ადამიანს წყნარად უნდა ეცხოვრა, არ უნდა ეაქტიურა, თავმდაბალი უნდა ყოფილიყო, ანუ „იატაკქვემეთში“ ყოფნა მოეთხოვებოდა. ეს იყო კლიშე. აქტიურობა კარგად არ აღიქმებოდა. ამას თავისი მიზეზი ჰქონდა. ჩვენ ვასალური სახელმწიფო ვიყავით, ჩვენ ჩვენი საკუთარი სახელმწიფოც კი არ გვქონდა და ხელოვანს ორმაგ დაქვემდებარებაში უწევდა ყოფნა. მას რაღაცის კეთების შინაგანი სურვილი ჰქონდა და ნებისმიერი ქმედება ხელისუფლებასთან უნდა შეეთანხმებინა. ხელისუფლება, თავის მხრივ, მას უფრო მაღალ ინსტანციას, კრემლს უთანხმებდა. შესაბამისად, იმ პერიოდში აქტიურობა წარმატებაზე ორიენტირებული ადამიანის საქციელად აღიქმებოდა.

გოგომ ჩემი ილუზიები და იდეალები ახსენა. მე განვაცხადე, რომ გამიცრუვდა ყველანაირი მოლოდინი, რომელიც მქონდა, თუნდაც რევოლუციასთან დაკავშირებით. რა იყო ეს – ჩვენ ვფიქრობდით, რომ ჩვენი სახელმწიფოსთვის ჩვენი მოქალაქეობრივი პოზიციებიდან მსჯელობა, შინაგანი ემიგრაციიდან გამოსვლა მნიშვნელოვანი და ჯანსაღი პროცესი უნდა ყოფილიყო, რადგან ჩვენ ვაშენებდით სახელმწიფოს, ვაშენებდით ჩვენი საუკეთესო საზოგადოებრივი, და არა უმრავლესობის იდეალების მიხედვით. იმიტომ რომ, ჩემი აზრით, უმრავლესობა, „დღევანდელი ხაჭაპურით“ ფიქრობს, და ჩვენ - უმცირესობას - ვგულისხმობ, შეგვიძლია მისთვის, 5-10 წლის მასშტაბით ვიაზროვნოთ, ვინაიდან უმრავლესობას მხოლოდ

პური და სანახაობა უნდა. ეს, რასაკვირველია, პათეტიკაა. 23 ნოემბერს, ჩვენი, არტიისტების, იდეალები და მოლოდინიც ის იყო, რომ ჩვენ შევძლებდით დაგვეძლია სამოქალაქო აქტიურობის სამარცხვინოობის შესახებ არსებული სტერეოტიპი, და რომ ჩვენ შევძლებდით მუშაობას სახელმწიფო დაწესებულებებში; არა უმუშევრობის გამო, არამედ, რათა პრესტიჟული გაგვეხადა საკუთარი ქვეყნისთვის შრომა და მოღვაწეობა. ჩვენ გვსურდა, ეს მისაღები გაგვეხადა, რადგან სამოცდაათი წლის განმავლობაში სახელმწიფო დაწესებულებებში მხოლოდ ჩინოვნიკები და ის ადამიანები მუშაობდნენ, რომლებსაც დღეს ემინიათ ლუსტრაციის კანონის. გვექონდა სიანხლის შემოტანის მოლოდინი, მაგრამ პირველი გაუცხოება უკავშირდება კონკრეტულ მაგალითს, შეკვეთას: ჰოლანდიაში მიფორინავდით, როდესაც ჩვენმა პრეზიდენტმა უცნაური ფრაზა ბრძანა – ხომ არ დავწერდი პატრიოტულ ტექსტს ჩვენი სამხედროებისათვის. პატრიოტული სიმღერების არსებობა, რა თქმა უნდა, ცუდი არ არის, მაგრამ პატრიოტულ სიმღერებს პრეზიდენტი არ უნდა უკვეთავდეს. ეს უნდა ხდებოდეს ბუნებრივად, რადგან ამ შემთხვევაში, იგი კარგავს პატრიოტულობას. ეს ჩემთვის მიუღებელია.

მეორე მნიშვნელოვანი პრობლემაა ის, რომ, ჩვენ, ხელოვანებს, ასევე გვეგონა, რომ სახელმწიფო გრძელვადიანი იდეალებით იცხოვრებდა და ხელისუფლება თავის პოლიტიკას ყოველდღიური საინფორმაციო გამოშვებებით არ გაზომავდა, ანუ, მისი პოლიტიკური ამბიციები იმავე დღის საინფორმაციო გამოშვებით არ გაიზომებოდა. ჩვენ ვფიქრობდით, რომ ხელისუფლების წარმატებები 15-20 წლის შემდეგ შემოწმდებოდა, რადგან გრძელვადიან წარმატებებსა და რეფორმებზე იყო გათვლილი ის ყველაფერი, რისთვისაც ჩვენ რეკოლუცია გვიხაროდა.

უცნაურია, და თან ძალიან საინტერესო, 60-70-იანი წლების სახელმწიფო ძალაუფლების მქონე პირთა და ხელოვანთა ურთიერთობა. აქ „დაღლილობა“ ახსენეს. ჩვენი მშობლების თაობა უმძიმეს პირობებში ახერხებდა გარკვეული პროდუქტის, ხელოვნების, შექმნას. ქ-ნმა ლანამ სწორად ბრძანა, როდესაც ანა ახმატოვაზე საუბრობდა, ის ზუსტად გამოხატავდა თავისი დროის ხელოვანის ბედს, „რეჟიმი“ ამისი მაგალითია. მაგრამ 60-70-იან წლებში ხელისუფლებამ რადიკალურად შეცვალა პოლიტიკა - საქართველოში განსაკუთრებით - ხელოვან ადამიანებს ის არა მარტო უკვეთავდა ნაწარმოებებს, და ყიდულობდა მას, ეს მისი მზაკვრული გეგმა იყო, არამედ თვითონ კონკრეტული ადამიანების თავისუფლებას ყიდულობდა და ზღუდავდა. ბუნებრივია, საბჭოთა ხელისუფლებას ჰქონდა ამისი სურვილი.

უცნაურია, სწორედ ამ დღეებში, ზვიად გამსახურდიას გადმოსვენების შემდეგ, ბევრს ვფიქრობდი იმ წლების კონფლიქტზე. 90-იანი წლების გარიჟრაჟზე გამოჩნდა საზოგადოებრივი ფენა, რომელსაც მანამდე სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში არასოდეს მიელო მონაწილეობა და მალევე ისევ გაუჩინარდა. ზვიად გამსახურდიას გადმოსვენების დღეებში ამ ფენამ ისევ იჩინა თავი და გამოაცხადა, რომ კვლავ არსებობს. ეს ის ფენაა, რომელსაც მიხეილ სააკაშვილი ეყრდნობოდა რეკოლუციამდე. იგი ჩავიდა წალენჯიხაში და სწორედ ამ მიმალული რესურსებით მოახდინა რეკოლუცია; ყველას გვახსოვს ის საოცარი კადრები, ჯვრის მონასტრიდან გადაღებული, რომელიც თბილისკენ მომავალ კოლონას ასახავდა. მომხდარის ანალიზი მინდა გავაკეთო. როდესაც იმ წლებზე ვფიქრობ, ვრწმუნდები, რომ არც ერთი მხარე არ ყოფილა ჯანსაღი. საზოგადოების ის ფენა, რომელსაც თავისი შრომით ჰქონდა მოპოვებული უფლება, მისთვის ელიტა ეწოდებინათ, გაუგებარ სიტუაციაში აღმოჩნდა იმ საზოგადოებრივ ფენასთან, რომელსაც სურდა, გათანაბრებოდა მას და ამას მძიმე და მიუღებელი ფორმებით ცდილობდა.

მთელი სამოქალაქო ომის პრობლემა, ჩემთვის, სოციალურ და სოციოლოგიურ დაპირისპირებაში მდგომარეობს. თუმცა, მახსენდება 1978 წელს, მწერალთა კავშირიდან ზვიად გამსახურდიასა და ირაკლი კენჭოშვილის გაძევების მოტივაცია. ყველას ვურჩევ გაეცნოს ამ ოქმებს. ძალიან საინტერესოა, რის გამო აძევებენ ამ ადამიანებს მწერალთა კავშირიდან. ძირითადი ბრალდება „ოქროს საწმისში“ გრიგოლ რობაქიძის და ნიკო

სამადაშვილის ლექსების გამოქვეყნება იყო. ამის გამო ისინი საბჭოთა კავშირის და საბჭოთა მწერლობის მოღალატეებად შეირაცხნენ. ჩემთვის ძალიან მნიშვნელოვანია, თუ რა პოზიციას იკავებდნენ იმ პერიოდში ჩემი საყვარელი ადამიანები. ამ შემთხვევაში ჩვენ აქ ლუსტრაციის თემასაც ვეხებით. იმის თქმა მინდა, რომ ყველა კონფლიქტს თავისი ძირი აქვს. ჩვენ იმ კონფლიქტის შედეგები ვიხილეთ. საინტერესოა ის, თუ რა შეკვეთა ჰქონდა მაშინდელ მწერალთა კავშირს ხელისუფლებისგან და როგორ შეასრულა მან იგი. მწერალთა კავშირის სხდომების ოქმები 1924 წლიდან ინახება და კარგად ასახავს იმას, თუ რა სახის შეკვეთები მოდიოდა ხელისუფლებისგან და როგორ ასრულებდა ამ შეკვეთებს მწერალთა ჯგუფი. ეს ჩვენი ისტორიაა და საინტერესოა.

გოგი გვახარია – მწერლებს, როგორც ჩანს, უფრო ადვილად ათვისებდნენ.

რატი ამალლობელი – აკაკი ბაქრაძეს აქვს გენიალური წიგნი მწერლობის მოთვინიერების შესახებ. კვლავ გუსტავ კურბეს დავუბრუნდები, ნებისმიერი ხელისუფლების სვლა ხელოვნებისკენ, ხელოვანი ადამიანების მიმართ მისი დამოკიდებულება, როგორი კეთილგანწყობილებითაც არ უნდა იყოს ის შეფუთული, უზურპაცია და თავისუფლების შეზღუდვაა.

„დაღლაზე“ ვსაუბრობდით. რეჟისორი დავით ღოიაშვილი ახსენეთ. როდესაც ახალგაზრდები საკუთარი ინიციატივით სთავაზობენ ხელისუფლებას თანამშრომლობას, ეს არ არის „დაღლა“, ეს არის გზების ძიება, თუ როგორ მოიპოვონ პური არსობისა, და დღევანდელი დღის ყველაზე დიდი პრობლემაა. სულ რომ ვაცლავ ჰაველი იყოს პრეზიდენტი, ასეთი დამოკიდებულება მაინც გაუმართლებელი იქნებოდა.

გოგი გვახარია – ვფიქრობ, რომ არა მარტო ხელისუფლებას, არც კაპიტალისტებს გაეგებათ ხელოვნების. დღეს უკვე მათი როლი არც ისე უმნიშვნელოა. ესმით იმ ადამიანებს პოეზიის? რატომ უნდა იყოს დამოკიდებული პოეტი მათზე, დაუბეჭდავენ თუ არა პოეზიას?

ლანა ლოლობერიძე – გისმენთ და ვფიქრობ, ეს არის ვითომ პრობლემები? ჩემი აზრით, მთავარი პრობლემა ის არის, რომ პრაქტიკულად აღარ იქმნება ხელოვნება. ჩვენს საზოგადოებას თითქოს სიჩლუნგე აქვს შეყრილი.

დავით არაბიძე – ის ადამიანები, რომლებმაც 1991 წლის 26 მაისს არჩევანი გააკეთეს, პოლიტიკური რეპრესიის ქვეშ მოჰყვნენ და მათ არსებული რეჟიმის პირობებში არ ეძლეოდათ გამოხატვის საშუალება.

გოგი გვახარია – ჩვენ ამ კუთხით არ დავგვისვამს საკითხი.

დავით არაბიძე, განათლების ეროვნული კავშირი – ბ-ნმა გოგიმ ახსენა სიტყვა „კაპიტალიზმი“. დღეს ბაზრის გაღმერთება მიმდინარეობს და ძალაუფლება პოლიტიკური ისტებლიშმენტიდან თანდათან გადადის ბიზნეს-ჯგუფებზე.

დავით ზურაბიშვილი, პარლამენტის წევრი – კაპიტალიზმის ძალაუფლებას, მე ჯერ-ჯერობით, ვერ ვხედავ. თუმცა არიან მდიდარი ადამიანები, რომლებიც იმგვარ პოეზიას და ლიტერატურას დააფინანსებენ, როგორც თავად მოსწონთ. ყველგან ასეა და ეს ბუნებრივია.

რაც შეეხება ძალაუფლებისა და ხელოვნების ურთიერთობას, აქაც მარტივადაა საქმე. ცხადია, ხელისუფლებას უნდა ჰქონდეს კულტურული პოლიტიკა, მაგრამ ხშირად ამ საკითხსაც მარტივად ვუყურებ. რაც უფრო ღრმად არის ამ პროცესებში ჩართული სახელმწიფო, რაც უფრო ხშირად არკვევს, რა კარგია და რა ცუდი, მით მეტად ინტერესდება იმით, ვინ არის პოლიტიკურად ლოიალური და ვინ – არა. რაც უფრო

ნიჭიერია ადამიანი და რაც უფრო ნაკლებად არის პოლიტიკურად ლოიალური, მით უცებ ხდება იგი საშიში ხელისუფლებისთვის. რაც უფრო ტოტალიტარული და ავტორიტატულია ხელისუფლება, მით უფრო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს იგი ხელოვნების პოლიტიკურ მნიშვნელობას. შესაბამისად, რაც უფრო დემოკრატიულია ქვეყანა, მით უფრო ნაკლებია ჩარევა ხელისუფლების მხრიდან. ჩემი აზრით, დღეს, რაც უფრო დიდია ხელისუფლების სურვილი, გააკონტროლოს ყველაფერი, მით უფრო მეტი ფასი ენიჭება ხელოვანის ნათქვამს საზოგადოების აქტუალურ საკითხებზე. ეს ცუდი ტენდენციაა ქვეყნისთვის. ეს იმის ნიშანია, რომ ქვეყანა არ მიდის კარგი გზით. მართალია, ხელოვნებაში არიან ადამიანები, რომლებიც ყოველთვის აქტიურები იქნებიან პოლიტიკურად და საზოგადოებრივად, ასევე, შეიძლება იყვნენ ხელოვანები, რომელიც არ არიან აქტიურები. სხვა ქვეყნებში ეს ჩვეულებრივი ამბავია. ამ სფეროს გაპოლიტიზირება ბუნებრივად იწვევს ხელისუფლების მეტად დაინტერესებას და გააკონტროლების უფრო დიდ სურვილს. ამან შეიძლება ავტორიტარულ რეჟიმამდე მიგვიყვანოს. იმედი მაქვს, საქმე აქამდე არ მივა, თუმცა ტენდენცია არის. ამ ტენდენციას ვხედავ ხელოვანების გამორჩევაში, როდესაც ზოგს ეძლევა საშუალება, გამოვიდეს ტელევიზიით, და ზოგს – არა. არის დარეკვის და საყვედურის შემთხვევებიც, თუ რატომ თქვა ესა თუ ის რაღაც. საერთოდ, ვფიქრობ, რომ ხელოვანის ნათქვამ სიტყვას უფრო მეტი ფასი აქვს, ვიდრე ოპოზიციონერის ნათქვამს. 15 წელია, რაც გამოვედით საბჭოთა კავშირიდან, რაც დამოუკიდებლობა მოვიპოვეთ და ამ ხნის განმავლობაში ჯერ არ გვყოლია ხელისუფლება, რომელსაც თვითონ ექნებოდა დაკვეთა დემოკრატიულ ღირებულებებსა და დემოკრატიულ ფასეულობებზე. საიდან იქნება საზოგადოება სხვანაირი?

ლანა ლოლობერიძე – იქნებ, პირიქით, საზოგადოებიდან უნდა მოდიოდეს ინიციატივა?

დავით ზურაბიშვილი – საზოგადოების მომწიფებას თაობათა ცვლა სჭირდება. შეუძლებელია, ეს უცებ მოხდეს. ჯერ კიდევ პოპულარულია საზოგადოებაში სტალინი. გორში ყველაზე დიდ სამ ქართველად სტალინს, გიორგი სააკაძეს და ირაკლი ოქრუაშვილს ასახელებენ. ასეთია ეს საზოგადოება და ამას ვერაფერს უნამ.

რატი ამალლობელი – ჩემი აზრით, რაზეც დღეს ჩვენ ვსაუბრობთ, იმას დიდი სიამოვნებით მოისმენდნენ ხელისუფლებაში და შემდეგ პირიქით იმოქმედებდნენ, რადგან მათ მიაჩნიათ, რომ აქ გამოთქმული აზრები უმცირესობის აზრებია და რაც არ უნდა სწორი იყოს, ის ხალხს არ მოეწონება.

დავით ზურაბიშვილი – როცა სოციალური გაჭირვება და ასეთი ეკონომიკური მდგომარეობაა, ხალხს საჭმელი, სასმელი და სამუშაო უნდა და როცა ეს ექნება, მერე სხვა რამეც მოუნდება.

ელიზბარ ელიზბარაშვილი, ფილოსოფოსი – მოგესხნებათ, „სახელმწიფოში“ პლატონი სახელმწიფოდან დევნის ხელოვანებს, თუმცა ყველა მაინც არ განუდევნია. მაინც ტოვებს გარკვეული ტიპის ხელოვანებს – პოეტებს, რომლებიც სიკეთის იმ აბსოლუტურ იდეას ემსახურებიან, რომელიც სახელმწიფოს ძირითადი საფუძველია. ძალაუფლება არ დაიყვანება მხოლოდ აკრძალვაზე. ძალაუფლება კონტროლის მექანიზმია. პლატონი ტოვებს იმ ხელოვანებს, რომლებიც სახელმწიფოს ფუნქციონირებისათვის მის ხელში იდეოლოგიურ-პროპაგანდისტული იარაღი შეიძლება გახდეს. ეს თემა მარადიულია, ყველა დროში, ყველა რეჟიმის დროს აქტუალური.

აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში ეროვნული ხელისუფლების მოსვლის დროისთვის, უკვე არსებობდა კომუნისტური ელიტის გარდა ალტერნატიული ელიტაც და ამიტომ მისი ამ გეშმარიტი ელიტით ჩანაცვლება მოხერხდა. საქართველოში ასეთი ალტერნატიული ელიტა არ ყოფილა. იყვნენ ცალკეული პიროვნებები. ჩვენ იმაზე უნდა ვიფიქროთ, თუ როგორ უნდა

ჩამოყალიბდეს საქართველოს სახელოვნებო წრეებში ის აზრი, რომელზეც დაფუძნებულია ლიბერალური დემოკრატია, თავისუფალი აზრი. დღესვე უნდა შეიქმნას საამისოდ პირობები. ამისთვის კი სისტემურად უნდა შევხედოთ საკითხს. იცვლება ხელისუფლება, მაგრამ საზოგადოება ძველი ცხოვრების წესით განაგრძობს ცხოვრებას. მხოლოდ ერთეულები თუ შეძლებენ კონფორმიზმზე წაუსვლელობას და მიუხედავად ამისა, თავის დამკვიდრებას. ეს ძალიან რთულია ხელოვნებაში და კიდევ უფრო რთული მეცნიერებაში. ისინი ან მიდიან მეცნიერებიდან, ან რჩებიან მეცნიერებაში, მაგრამ იცვლიან საკუთარ დამოკიდებულებას.

საქართველოში დღეს ისეთი სისტემაა, თავისუფალ ადამიანს ვერ გამოიყვანს ასპარეზზე. ჩვენ უნდა შევეცადოთ, შევქმნათ პირობები, კონკურენტუნარიანი გარემო, არა მარტო ბიზნესში, არამედ ინტელექტუალურ წრეებშიც მათ გამოსავლენად, ვინც გვაძლევს საინტერესო პროდუქციას. პროდუქტის მიხედვით უნდა დაფასდეს ადამიანი და არა იმის მიხედვით, რამდენად არის ტირაჟირებული. ამის დაწყებას სჭირდება იმის თქმა, რომ აღარ გვინდა ცენზურა. ცენზურა მხოლოდ გარკვეული პიროვნებების აკრძალვა კი არ არის, მისი ყველაზე დიდი დანაშაული, საბჭოთა დროიდან მოყოლებული, ის იყო, რომ საზოგადოებას იმდროინდელი ინტელექტუალური ლანდშაფტის არაადეკვატურ ასახვას სთავაზობდა. დღევანდელი ცენზურაც ამ გაგებით არის ცენზურა, თორემ, აკრძალვით, არაფერი იკრძალება. ჩვენ უნდა დავიწყოთ ცენზურის წინააღმდეგ მოძრაობა, ურთიერთშეთანხმებით. ვფიქრობ, ეს უნდა იყოს ქართული საზოგადოების გაერთიანების საფუძველი.

ლანა ღოღობერიძე – საინტერესო იყო თქვენი მოსმენა. სასიამოვნოა, რომ ახალგაზრდებში არის ასეთი ტენდენციები. ჩვენ უნდა დავინახოთ, რომ ჩვენზე ბევრი რამ არის დამოკიდებული. ვითომ შემწყნარებელი ერი ვართ, არადა, არ არის ასე. თუ ჩემი გრძელი ცხოვრების განმავლობაში რამე გავიგე, პირველ რიგში ის, რომ პატივი უნდა ვცე სხვის აზრს, რომ ჩემი აზრი არ არის გადამწყვეტი და რომ მე არ ვარ ის ელემენტი, რომლის გარშემოც სამყარო ბრუნავს. უბრალოდ კი არ გავიგე, ამ აზრით ვცხოვრობ. ჩვენს ქვეყანაში სიძულვილია დაგროვებული. ხელისუფლების მხრიდან ხელოვნების მიმართ დამოკიდებულება დღეს ზედაპირული და არასერიოზულია. მართალია, რომ თაობები უნდა შეიცვალოს, თუმცა, ვფიქრობ, დღეს უკვე უნდა იყოს მოსული ის თაობა.

ლელა გაფრინდაშვილი, ფილოსოფოსი და გენდერის სპეციალისტი – დღევანდელი თემა ალბათ უფრო მოითხოვდა კონკრეტულებს, თუმცა მაინც იკვეთება რაღაც იდეები. ძალიან ბევრი დაწერილა იმის შესახებ, რომ ძალაუფლებას ის ფლობს, ვინც ფლობს ინფორმაციას და ცოდნას იმის შესახებ, რაც ხდება. დღეს ჩვენს ქვეყანაში ამის შესახებ ცოდნას საზოგადოების ძალიან მცირე ნაწილი ფლობს. ცოდნის და ინფორმაციის ქონა ამავე დროს გულისხმობს გაცნობიერებას. იმისთვის, რათა დანამდვილებით იცოდე რაიმეს შესახებ, ინფორმაციას უნდა ფლობდე. და ვინ იძლევა ინფორმაციას – მასმედიის ტოტალური ბატონობის დღეში ვართ. დღეს ჩვენს მასმედიაში გამოჰყავთ ადამიანები, რომელიც ვერ გამოდგებიან ვერც ზნეობრიობის და ვერც ადამიანობის ან ჰუმანურობის მაგალითად. ხალხმა უნდა მოისმინოს განსხვავებული აზრი და ამოირჩიოს უკეთესი. მედიისა და ხელისუფლების კავშირი დღეს ძალიან მტკიცეა. ძალაუფლების ამ ორ ტიპს შეხმატკბილებული ურთიერთობა აქვს და ამის დარღვევაა საჭირო.

რას ნიშნავს ტერმინი „ცნობადი სახე“? ჟურნალისტი იმაზე კი არ ფიქრობს, თუ როგორ გახადოს გადაცემა საინტერესო, არამედ იმაზე, როგორ გაყურებინოს გადაცემა, როგორ მიაჯაჭვოს შენი მზერა ეკრანს. კი არ გასმენინოს, არამედ, მიგაჯაჭვოს „ცნობად სახეებს“.

გოგი გვახარია – ანტიდასავლურობას ვერავინ დამწამებს, მაგრამ მინდა, ერთი ფაქტი გავისხენო. ერთ-ერთ კრებაზე რადიო „თავისუფლების“ ეროვნებით ბონსნიელმა, თუმცა ამერიკელმა ქართული ბიუროს ხელმძღვანელმა, გვითხრა, კულტურა და ხელოვნება

საერთოდ ამოგველო ჩვენი გადაცემიდან, რადგან, მისი თქმით, ეს არავის აინტერესებს. როდესაც შევეცადეთ მისთვის აგვეხსნა, რომ ეს სხვა რეგიონია და აქ სხვა ინტერესებია, მან გვიპასუხა, რომ შესაძლოა, მართლაც პოპულარული იყოს, მაგრამ ასე, პორნოგრაფიაც პოპულარულია და რეიტინგს ისიც მოგვიტანდა. იმის თქმა მინდა, რომ არ ვამართლებ ხელისუფლებას, რომელიც ზემოდან დაჰყურებს ხელოვნებას, მაგრამ მაინც ვფიქრობ, რომ ეს, გარკვეული თვალსაზრისით, ამერიკანიზაციის ერთ-ერთი მაგალითია. არ მგონია, რომ ამერიკაა ასეთი ქვეყანა, ვფიქრობ, ეს არის იმ ამერიკული პოლიტიკური ჯგუფების აზრი, რომლებთანაც აქვს ურთიერთობა ჩვენს ხელისუფლებას. უბრალოდ, მათთვის, ინტელიგენცია, კულტურა, ხელოვნება – ეს ცნებები მეორეხარისხოვანია.

ინგრიდ დეხრავე, ნიდერლანდური ენისა და კულტურის ცენტრი – თუ საქართველოს აქვს ევროკავშირში შესვლის ამბიცია, მის კულტურაზე უარს ვერავინ იტყვის. ეს საქართველოშიც კარგად იციან. მე გამაკვირვა იმან, რომ საქართველოს ხელისუფლებას აქვს პროგრამა სახელწოდებით „ქართული სეზონი“ და მასში ის ხელოვნები მონაწილეობენ, რომლებიც საკუთარ ქვეყანაში არ იფინებიან. აქ არ ტარდება მათი გამოფენები. თუმცა მათი ნამუშევრების ნახვის საშუალება აქვთ ვენეციაში, პარიზში, ბერლინში. მომავლისკენ მიმართული ხელოვნება იფინება ევროპაში – საზღვარგარეთ ვაჩვენებთ, თუ როგორი თანამედროვეები ვართ, მაგრამ საქართველოში ასეთი გამოფენები არ იმართება.

ლელა გაფრინდაშვილი – საინტერესოა, რატომ ხდება, რომ სოციალურ პრობლემებზე ორიენტირებული ხელოვანი თავის ნამუშევრებს ევროპაში ფენს და აქ – არა.

გოგი გვახარია – აქ შესაბამისი რეკლამა არ არსებობს, მედიას არ აინტერესებს.

რატი ამალლობელი – ასეთ ხელოვნებას აუდიტორია არ ჰყავს საქართველოში.

ლელა გაფრინდაშვილი – ვფიქრობ, აუდიტორიის უქონლობის შესახებ გავრცელებული აზრი მითოლოგიზებულია.

დავით ზურაბიშვილი – ჩვენი საზოგადოება მთლიანად გახდა დამოკიდებული ტელევიზიაზე.

უცნობი ადამიანი – ადგილი არ არის საქართველოში, სადაც გამოიფინება ასეთი ნამუშევრები. არის რამდენიმე კერძო გალერეა, რომელსაც აინტერესებს იმ საქონლის გაყიდვა, რომელსაც გამოფენს.

ინგრიდ დეხრავე – საქართველოს ხელისუფლების მიერ ევროკავშირისთვის წარსადგენი კულტურის შესახებ დაწერილი ტექსტები წავიკითხე და სულ წარსულზეა საუბარი. ჩემი აზრით, ნებისმიერი ქვეყნისთვის, თანამედროვე კულტურის განვითარება აუცილებელია. ძალიან მნიშვნელოვანია წარსულის მიღწევები, მას მოფრთხილება სჭირდება, მაგრამ თან ახალიც უნდა შევქმნათ. სირცხვილია მხოლოდ წარსულით სიამაყე და მხოლოდ ჩვენი წინაპრების შემოქმედებით კმაყოფილება. უფრო სიცოცხლისუნარიანი მიდგომაა, როცა შეგვიძლია ვიამაყოთ დღევანდელი პროდუქტით.

ლაშა ბაქრაძე, ისტორიკოსი, ეროვნული კინოცენტრი – კი, ამბობენ, რომ მეგვიდრეობის დაცვას ექცევა ყურადღება, მაგრამ დანამდვილებით შემიძლია იმის თქმა, რომ კინომეგვიდრეობის დაცვას ჩვენს ქვეყანაში ყურადღება არ ექცევა. ბერლინში ვნახე სწორედ „ქართული სეზონის“ გამოფენა. კოლხური ოქროს გვერდით არის დიდი მონიტორი, სადაც

აჩვენებენ საქართველოს შესახებ. ასეთი პრიმიტივიზმი, კომუნისტები რომ იღებდნენ ხოლმე ადრე, მას შემდეგ არსად მინახავს.

ეკა აღდგომელაშვილი, ქალთა ინიციატივების მხარდამჭერი ჯგუფი – ძალაუფლებას სხვადასხვა სოციალური ინსტიტუტები ფლობენ, თუნდაც ეკლესია, მედია, ხელისუფლების წარმომადგენლები. ისინი ყველანი საზოგადოების ნაწილები არიან. ხელისუფლება ყველგან ხელისუფლებაა და მას ძალაუფლება ლეგიტიმური გზით აქვს მინიჭებული. ნებისმიერ შემთხვევაში, როცა არ გაქვს ძალაუფლების კონტროლის მექანიზმი და ისე ანიჭებ მას, ის რეპრესიულ მექანიზმად იქცევა.

რატი ამალლობელი – ყველა ხელისუფლებას თავისი ნიშან-თვისება აქვს. ხელისუფლებაში სოციალურად კასტრატები ადამიანები მოდიან. მათ საზოგადოებასთან ურთიერთობა აღარ აქვთ და არც უნდათ. ადრე თუ გვიან მათზე ზემოქმედების სოციალური მექანიზმები, ახლა საერთოდ დავკარგეთ.